

„KONFLIKT ZAČAL V SARAJEVU A ZDE I SKONČÍ“
HISTORICKÝ KONTEXT TZV. REINTEGRACE HLAVNÍHO
MĚSTA PO VÁLCE V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ V ROCE 1996

ONDŘEJ ŽÍLA

ŽÍLA, Ondřej. “The conflict began in Sarajevo and here it also ended”: the historical context of the so-called re-integration of the capital city in 1996 after the war in Bosnia-Herzegovina. *Historický časopis*, 2018, 66, 3, pp. 493-522, Bratislava.

The study aims to analyse the controversial and so far, not sufficiently explored circumstances which preceded the re-integration of Sarajevo after the end of the Bosnian conflict at the beginning of 1996 and its specific consequences (especially the flight of Bosnian Serbs from Sarajevo). The facts on the ground that caused the majority of Serbs to leave their homes have still not been thoroughly analysed and in many cases remain unclear. Empirical evidence has been gathered from extensive field research based upon the qualitative interviewing project (in 2016 and 2017) and written texts of the fragmented media scene in Bosnia and Herzegovina. The main focus of the paper is to analyse the internal and external causes that initiated and influenced the flight of Serbs from Sarajevo.

Key words: Sarajevo. Dayton peace agreement. Re-integration. Serbs. (In) voluntary migration.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2018.66.3.5>

Úvod

Příspěvek se věnuje kontroverzním a dosud neprobádaným okolnostem, jež předcházely tzv. reintegraci Sarajeva po skončení války v Bosně a Hercegovině (v textu dále jen BaH) na počátku roku 1996 a jejímu hlavnímu důsledku: kolektivnímu odchodu Srbů z hlavního města.¹ K této poslední etapě násilné etnické homogenizace BaH paradoxně došlo v důsledku uzavření mírové dohody v Daytonu na konci roku 1995. Na základě kompromisního rozhraničení země musely znesvářené strany předat do devadesáti dnů od podpisu daytonské dohody (tj. do 19. března 1996) doposud kontrolovaná území svým protivníkům. Největší spory vyvolalo převedení pěti sarajevských okresů (tzv. Srbské Sarajevo²), které

1 Termínem sarajevští Srbové, pakliže není explicitně řečeno jinak, označuji Srby, kteří v roce 1995 drželi kontrolu v několika sarajevských čtvrtích a předměstích. Pro bosenskou vládu v Sarajevu pod vedením prezidenta BaH Aliji Izetbegoviće se jednalo o srbské separatisty, agresory, kteří příslušná teritoria Sarajeva okupovali.

2 Takzvané Srbské Sarajevo bylo utvořeno na počátku vypuknutí konfliktu v oblastech, ve kte-

od počátku do konce války držela Vojska Republiky srbské (VRS), pod kontrolu bosňácko-chorvatské entity, tzv. Federace BaH.³ Zdejší Srbové odmítli v drtivé většině setrvat v místech, kam měly být v průběhu tzv. reintegrace rozmístěny jednotky Armády BaH. V důsledku blížícího se termínu transferu hlavní město BaH následně (ne)dobrovolně opustili.

Tento hromadný přesun byl v kontextu nucených migrací v BaH, stejně jako další vlny etnických čistek,⁴ specifický svou masovostí, násilným průběhem, živelností, chaosem, mnohačetnými manipulacemi a kontroverzními narativy, jakými byl interpretován v BaH a v zahraničí. Kolektivní odchod sarajevských Srbů z hlavního města, jejich přesun a usazení se na území tzv. Republiky srbské (dále jen RS) se ve srovnání s předešlými nedobrovolnými migračními přesuny ale vymykal tím, že k němu došlo až v prvních měsících roku 1996, tedy po skončení konfliktu, v době kdy mezinárodní společenství (dále jen MS) již zahájilo mírotvorné a rekonstrukční aktivity v rámci poválečné obnovy země.⁵

Studie⁶ se na základě využití pramenné základny sestávající z tištěných periodik,⁷ dobových dokumentů⁸ a od září 2016 prováděného terénního výzkumu⁹

rých Srbové početně dominovali. Ačkoliv byli Srbové v těchto čtvrtích zastoupení většinou, žili zde i příslušníci zbylých dvou konstitutivních národů a dalších národností, kteří však z velké části museli své domovy v průběhu války opustit.

- 3 O uspořádání daytonské BaH srov. ŽÍLA, Ondřej. Bosna a Hercegovina v letech 1991–2014. In PELIKÁN, Jan (ed.). *Perspektivy západního Balkánu v kontextu jeho politického, národnostního a demografického vývoje v uplynulém čtvrtstoletí*. Praha: FF UK, 2016, s. 112. ISBN 9788073086480.
- 4 Od začátku války šlo v pořadí již o čtvrtou vlnu etnických čistek. Srov. ŽÍLA, Ondřej. Válečný konflikt v Bosně a Hercegovině a fenomén etnických čistek. In *Soudobé dějiny*, 2014, roč. 21, s. 300. ISSN 1210-7050.
- 5 Zastřešující termín *mezinárodní společenství* (MS) zahrnuje všechny vlivné západní státy (USA, Velká Británie, Německo, Francie) řídící mezinárodní organizační struktury (především OHR – Úřad Vysokého představitele, UNHCR, OBSE), mezinárodní armádní síly (IFOR), ale i zástupce vlivných neziskových organizací. Tedy souhrnně všechny subjekty, které se v BaH významným způsobem podílely (či ještě podílejí) na poválečném rekonstrukčním procesu.
- 6 Stať představuje přepracovanou a rozšířenou verzi konferenčního příspěvku: ŽÍLA, Ondřej. Exodus Srbů ze Sarajeva po skončení občanské války v Bosně a Hercegovině: základní východiska zkoumání. In ŠTĚPÁNEK, Václav – MITÁČEK, Jiří (eds.). *Studia Balkanica BohemoSlovaca VII*. Brno: Moravské zemské muzeum, Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2017, s. 363-374. ISBN 9788070284926.
- 7 Sarajevská média: *Oslobodjenje*, *Dnevni Avaz*, *Dani*, *Slobodna Bosna*; bosenskosrbská média: *Glas srpske*, *Javnost*, *Srpsko Oslobodjenje*, *Novi Prelom*, *Nezavisne novine*; srbská média: *Politika*, *NIN*, *Vreme*.
- 8 Archív OHR, Archív IFOR, Archív tiskové agentury Republiky srbské (SRNA) a Archív Demokratické iniciativy sarajevských Srbů.
- 9 Vzhledem k omezenému prostoru a pilotnímu charakteru studie není v textu odkazováno na jednotlivé respondenty. Veškeré odkazy týkající se terénního výzkumu jsou ošetřeny citací

pokouší zdokumentovat, uchopit a analyzovat nepřehledný, překotný a značně chaotický sled událostí na konci roku 1995 a v prvních měsících roku 1996, tedy v období před realizací samotné reintegrace.¹⁰ V jeho popředí stojí především snaha pojmenovat, charakterizovat a rozebrat vnitřní i vnější faktory (příčiny), které hromadný odchod sarajevských Srbů iniciovaly, ovlivnily a usměrnily. Stať se obzvláště soustředí na rozbor teze, která se v souvislosti s tzv. reintegrací Sarajeva pravidelně objevuje v bosňáckých a přeneseně i v západních médiích,¹¹ že za odchod Srbů ze Sarajeva nesou zodpovědnost výhradně bosenskosrbské politické elity prosazující okamžitě od podpisu daytonské dohody bezprostřední opuštění Sarajeva. Studie tímto přihlíží i k zásadní otázce, kdo nese za hromadný odchod sarajevských Srbů zodpovědnost. Jelikož je časově dovedena do tzv. římských jednání v polovině února 1996, není již pozornost v textu věnována zahájení samotné reintegrace Sarajeva, jejímu dramatickému průběhu a tíživým následkům, tj. dokumentaci životních peripetií sarajevských Srbů po odchodu ze Sarajeva a přesunu do RS.¹²

Daytonská dohoda a uspořádání Sarajeva

Daytonská dohoda, uzavřená v Ohiu v listopadu 1995 a slavnostně ratifikovaná o měsíc později v Paříži, ukončila vleklý bosenský konflikt. V jeho průběhu vyháněly znesvářené strany z území pod svojí kontrolou etnicky odlišné obyvatelstvo. V důsledku realizace etnických čistek tak musela do skončení konfliktu opustit své domovy více jak polovina obyvatel země.¹³ Několikátýdenní mírové rozhovory delegace sarajevské vlády, zástupců bosenských Srbů a Chorvatů a vedení sousedních zemí Svazové republiky Jugoslávie (SRJ) a Chorvatska,¹⁴

Terénní deník + místo výzkumu a konkrétní měsíc).

- 10 Studiu této problematiky předcházela můj několikaletý výzkum etno-demografických proměn v Bosně a Hercegovině od konce druhé světové války do roku 2013. V jeho rámci jsem se stručně dotkl i otázky odchodu sarajevských Srbů z hlavního města po podpisu daytonské dohody v textech: ŽÍLA, Ondřej. *Etnické inženýrství či neodvratná realita? Exodus bosenských Srbů ze Sarajeva po skončení občanské války. Příčiny, důsledky, řešení.* In *Český lid*, 2015, roč. 102, č. 2, s. 129-150. ISSN 0009-0794; ŽÍLA, Ondřej. „*Jedna si jedina moja domovina?*“ *Etno-demografické proměny Bosny a Hercegoviny v letech 1945–2013.* Praha: FF UK, 2014, 412 s. ISBN 9788073086251.
- 11 Viz zpravodajství všech klíčových západních médií v prvních měsících roku 1996: *BBC, CNN, Reuters, The Independent, New York Times* aj.
- 12 Vzhledem k omezenému rozsahu se tato pilotní studie nevěnuje detailnímu rozboru mediálního srbského a bosňáckého diskursu v souvislosti s reintegrací Sarajeva, analýze rozdílných pohledů, jak Srbové a Bosňáci a jejich politické elity interpretovali tuto kauzu a jejím následkům, ani zkoumání motivací těch osob, které se v Sarajevu rozhodli zůstat.
- 13 ŽÍLA, *Jedna si jedina*, ref. 10, s. 175.
- 14 Představitelé bosenských Srbů a Chorvatů sice byli daytonským jednáním přítomni, nicméně

kteří prostředkovaly Spojené státy, poznamenaly především spory ohledně konečného rozdělení a vymezení sfér vlivu a kontroly mezi bojujícími stranami. Zdůrazněme, že západní vyjednavací neuvážovali o jiném řešení bosenské otázky než o zachování celistvosti a nedělitelnosti této bývalé jugoslávské republiky. Výsledná dohoda tak utvářela stát, jenž nebyl produktem všeobecného konsensu mezi bosensko-hercegovským obyvatelstvem. S ohledem na vnucený kompromisní charakter, s nímž nebyla žádná ze zúčastněných stran konfliktu spokojena, považoval daytonské uspořádání významný podíl bosenské populace za zvnějšku vnucený projekt.¹⁵ Komplikované hledání shody nakonec vyústilo v administrativní parcelaci země mezi Federaci BaH a RS v podobě formule 51 % : 49 % držení teritoria.¹⁶

Nejspornějším problémem během rozhovorů byla otázka řešení statutu Sarajeva. Ze tří zvažovaných variant budoucího statutu Sarajeva: 1) washingtonský model, tj. utvoření distriktu Sarajevo; 2) otevřené a jednotné město pod kontrolou Federace BaH; 3) mezinárodní zóna vyňatá z působnosti státní správy BaH, se tým západních vyjednavců přikláněl k první variantě. Washingtonský model ale nečekaně „shodil ze stolu“ sám Milošević, který se slovy: „*model distriktu je příliš komplikovaný a nemůže fungovat [...] a „Alija Izetbegović ve městě zůstal po celou dobu války, neopustil jej, a proto si jej zaslouží“*,¹⁷ přistoupil – pro mnohé překvapivě – na druhou ze zvažovaných variant. Vymínil si však, že o diskutovaném návrhu nesmí nikdo z vyjednavců do konce daytonských rozhovorů jednat s kýmkoliv z delegace bosenských Srbů.¹⁸ Miloševićovo rozhodnutí je hodnoceno velmi rozporuplně, nejčastěji v protikladech buď jako politicky naivní, či naopak politicky prozřelé, jako nevyhnutelné, anebo zbabělé, či je přímo považováno za zrádné.

Otázka, proč přistoupil Milošević na jednotné Sarajevo, byla nejčastěji objasňována tím, že vztahy mezi ním a vedením RS (především prezidentem RS Radovanem Karadžićem) byly od roku 1993 velmi napjaté. Počátek dlouhodobého sporu mezi Miloševićem a Karadžićem lze hledat v jejich diametrálně rozdílném pohledu na řešení konfliktu. V průběhu první poloviny roku 1993 předložili mezinárodní vyjednavci Cyrus Vance (vyslanec za OSN) a David Owen (za ES) návrh nového uspořádání BaH, který každému z konstitutivních stran při-

v zásadních otázkách měli hlavní slovo prezidenti Svazové republiky Jugoslávie a Chorvatska Slobodan Milošević a Franjo Tuđman.

15 ŽÍLA, *Jedna si jedina*, ref. 10, s. 183.

16 Mnohé sporné body (např. rozepře ohledně řešení statutu regionu Brčko) byly záměrně odloženy, aby vůbec mohlo k dohodě mezi znesvářenými stranami dojít.

17 HOLBROOKE, Richard. *To end the war*. New York: Modern Library, 1999, p. 291. ISBN 9780375753602.

18 HOLBROOKE, ref. 17, p. 291.

suzoval kontrolu nad třemi vymezenými kantony.¹⁹ Zatímco političtí představitelé bosenských Chorvatů plán okamžitě akceptovali a s výhradami tak posléze učinily i bosňácké elity,²⁰ bosenskoserbské vedení bylo tvrdě proti. Projektovaná Vance-Owenova mapa totiž nereflektovala tehdejší rozsah kontrolovaného území Vojskem Republiky srbské (z ovládaných bezmála 70 % území mělo Srbům přiřčené teritorium rozlohu pouze 42 %). Navíc byla rozparcelovaná srbská teritoria v BaH rozdělena do několika územně izolovaných celků a z velké části nehraničila se Svazovou republikou Jugoslávie.²¹ Navzdory obrovskému nátlaku Miloševiče, aby bosenskoserbské vedení přijalo Vance-Owenovův plán, k podpisu přesto nakonec nedošlo.²² Hlavním důvodem, proč se Bělehrad tolik zasažoval za přijetí plánu, byla snaha zrušit mezinárodní sankce vůči SRJ. Srbský prezident Milošević zareagoval dočasným (a nepříliš účinným) embargem na dovoz materiálu (s výjimkou potravin a léků) do RS. Zoufalá potřeba odvolat mezinárodní sankce následně Miloševiče donutila k bezprecedentnímu kroku zcela uzavřít hranice mezi SRJ a RS a vyhlásit ekonomickou blokádu vůči této entitě.²³ Vztahy mezi Bělehradem a vedením RS byly od té doby do skončení války na bodě mrazu.

Rozhodnutí Miloševiče předat kontrolu nad ovládanými srbskými sídlišti Sarajeva Federaci BaH tak Pale²⁴ rozhodně oslabilo.²⁵ Argument, že šlo o cílený záměr snížit vliv tehdejšího vedení RS, podporuje i fakt, že na Holbrookův dodatečný návrh omezit vliv vedení v Pale přesunem hlavního města RS do Banja Luky Milošević údajně nic nenamítal. Tyto úvahy však pro změnu rezolutně odmítl Izetbegović, který logicky předpokládal, že Sarajevo zůstane vedle rurálního Pale jediným skutečně hlavním městem.²⁶ Podle D. Chandlera neměl Milošević příliš prostoru k vyjednávání. Ve snaze zmírnit tíživé mezinárodní sankce

19 O plánu podrobněji ŽÍLA, ref. 3, s. 104-110.

20 Bosňáci (*Bošnjaci*) jsou jedním ze tří konstitutivních národů BaH, kteří se do roku 1993 nazývali Muslimové. Pojmenování Bosňáci bylo přijato na bosňáckém kongresu v září roku 1993. Termín Muslim a adjektivum muslimský uplatňuji tam, kde to je možné, pro období do září roku 1993. Od bosňáckého kongresu již používám nový název Bosňáci a adjektivum bosňácký.

21 ŽÍLA, ref. 4, s. 104-110

22 SILBER, Lora – LITTLE, Alan. *Smrt Jugoslavije*. Beograd: Radio B92, 1996, s. 312. ISBN 8679630381.

23 BOUGAREL, Xavier. *Bosna: Anatomija rat*. Beograd: Fabrika knjiga, 2004, p. 109. ISBN 8677180028.

24 Před válkou se jednalo o okresní město jedné z deseti municipalit Sarajeva. Jde o příměstské sídlo, kde v průběhu války zasedalo politické vedení RS a kde byly hlavní politické a správní instituce a generální štáb Vojsk Republiky srbské (VRS).

25 HOLBROOKE, ref. 17, p. 293.

26 Ibid. p. 294.

vůči SRJ nakonec podepsal většinu toho, co mu bylo předloženo.²⁷ Někdejší člen předsednictva BaH I. Komšić se zase domníval, že Milošević akceptací jednotného Sarajeva přistoupil na koncept rozdělení BaH. Utvoření společné vlády v Sarajevu na základě plánovaného modelu distriktu Sarajevo by do budoucna oslabilo tendence k případné secesi. Sarajevo, ve kterém by Srbové setrvali, by si tak udrželo svůj multietnický charakter. A ten by mohl být iniciátorem postupné reintegrace BaH, což by ve svém důsledku směřovalo ke zrušení entit, tedy i RS. Milošević tak raději obětoval Sarajevo, než aby umožnil opětovné spojení země.²⁸ Mnozí sarajevští Srbové, kteří Miloševićovo rozhodnutí dodnes vnímají silně kriticky, se zase domnívají, že jugoslávskému prezidentu byl jejich osud veskrze lhostejný.²⁹

Pro delegaci bosenských Srbů, v níž byli někteří přítomní účastníci (obzvláště předseda parlamentu RS Momčilo Krajišnik, viceprezident RS Nikola Koljević a bývalý premiér RS Vladimir Lukić) bytostně spjata se Sarajevem, nepřicházela varianta jednotného, otevřeného města absolutně v úvahu.³⁰ Znamenalo by to totiž vzdát se městských a příměstských čtvrtí, které Srbové v průběhu války ubránili, a akceptovat jejich převedení do Federace BaH, tj. pod kontrolu nepřátelené (bosňácké) strany vedené Izetbegovićem. Ztráta sarajevských sídlišť by Srby rovněž kompletně odřízla od hlavního města, které považovali za svoje kulturní, vědecké a finanční centrum. Připomeňme, že v hlavním městě BaH a jeho okolí žilo před válkou téměř 160 tisíc Srbů,³¹ což byla největší početní koncentrace Srbů s výjimkou největších měst (Bělehrad, Novi Sad, Niš, Kragujevac) v Srbsku. Přestože nejsme schopni precizněji určit, kolik Srbů se celkově nacházelo v pěti předávaných čtvrtích na konci války, lze odhadovat, že se jejich počet pohyboval v rozmezí cca 70–140 tisíc Srbů.³²

27 CHANDLER, David. *Bosnia: Faking Democracy after Dayton*. London: Pluto Press, 1999, p. 42-43. ISBN 0745316891.

28 *Oslobođenje*, Milošević velikodušno dao je Sarajevo, 30. 11. 1995.

29 Viz *Terénni denik, Iliđa, Pale, Grbavica, Istočno Sarajevo*, září, říjen, listopad 2016.

30 Interviews Momčilo Krajišnikem, 5. 9. 2017, *Pale*; interviews Vladimirem Lukićem, 29. 8. 2017, *Banja Luka*.

31 Přesněji 157 tisíc Srbů, tj. 30 % všech obyvatel (DZSrBiH 1991). Dalších 30 tisíc osob se deklarovalo jako Jugoslávci. Přestože rozhodně nelze tvrdit (jak činila většina představitelů bosenských Srbů), že by všichni tito jedinci byli „skrytými Srby“, byl výsledný počet Srbů v Sarajevu patrně vyšší.

32 Velmi těžko zrekonstruujeme tehdejší počet osob, které sídlily v tzv. Srbském Sarajevu. Stejně tak jen stěží určíme, kolik desítek tisíc Srbů Sarajevo nakonec reálně opustilo. UNCHR později odhadoval, že ze Sarajeva odešlo cca 70 tisíc osob. Srov. *NIN*, Odlazak iz Vilajeta. 8. 3. 1996. *Oslobođenje* na konci listopadu uvádělo, že odchod plánuje až 80 tisíc Srbů. Viz *Oslobođenje*, Ne idite ze Sarajeva. 25. 11. 1995. *Bildt* v rozhovoru pro tento list konstatoval, že má obavy z exodu až 100 tisíc Srbů. Srov. *Oslobođenje*, Razgovor sa Bildtom, 10. 1. 1996.

Význam Sarajeva ostatně příznačně shrnul jeho rodák a předseda skupštiny RS Krajišnik, podle nějž i 0,1 % rozlohy města mělo pro srbský národ vyšší hodnotu než kterákoliv jiná geograficky rozsáhlejší oblast.³³ S tímto postojem a také s vědomím skutečnosti, že část Sarajeva kontrolovaly v průběhu daytonských jednání srbské vojenské síly, nepředvídal nikdo z bosenskoserbské delegace (a ani nikdo ze sarajevských Srbů) tak katastrofální řešení. O to větší rozčarování přišlo po seznámení se s v Daytonu stanoveným transferem pěti sarajevských městských čtvrtí (Grbavica, Ilidža, Ilijaš, Vogošća a Hadžići) pod Federaci BaH.³⁴ Delegace bosenských Srbů, která mohla nahlédnout do definitivní podoby mapy daytonské BaH až po slavnostním deklarování míru prezidentem Billem Clintonem,³⁵ již neměla jakoukoliv možnost výsledný návrh odmítnout.

Takzvaná reintegrace Sarajeva, jak transfer pěti sarajevských čtvrtí do působnosti Federace BaH formálně označovala Izetbegovićova vláda, tedy byla výslovně politickým a nikoliv vojenským rozhodnutím, sjednaným „za stolem“ v Daytonu.³⁶ Předání kontroly nad sarajevskými sídlišti se srbskou většinou bylo MS chápáno jako zahájení nápravy škod způsobených válkou, jako opětovný návrat do „mateřského korpusu“ a první kruciólní test životaschopnosti konceptu multietnické BaH, který válka extrémně narušila.³⁷

Jenže již na počátku postdaytonského období se v plné šíři projevil rozpor mezi představami MS a vedeními Federace BaH a RS. Vytyčená entitní linie atakovala avizovanou snahu obnovit multietnickou BaH. Jejím vymezením si znepřátelené strany naopak definitivně dotvořily povědomí o rozsahu teritorií, která kontrolovaly. Politické elity všech tří konstitutivních národů posléze neměly zájem podporovat obyvatele vlastní národnosti, kteří setrvali mimo jimi kontrolovaná území.³⁸ Ani jedna z vládnoucích nacionalistických stran (SDA,

Podle *Srbského Oslobođenje* o odchodu uvažovalo 120 tisíc Srbů. Srov. *Srbsko Oslobođenje*, Ne dame naš grad, 6. 12. 1995. Noviny *Glas srpski* a *Javnost* dokonce kalkulovaly s přemrštěným údajem 140 tisíc osob. Viz *Glas srpski*, Evakuacija u Bratunac, 19. 2. 1996, *Javnost*, Četiri godine Republike srpske, 6. 1. 1996.

33 SILBER, ref. 22, p. 411.

34 V literatuře a médiích je někdy uváděn transfer 6 sídlišť, neboť Rajlovac tvořil v průběhu války samostatnou okresní jednotku.

35 BILDT, Carl. *Peace journey: the struggle for peace in Bosnia*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1998, p. 163. ISBN 0297841319.

36 OMERČIĆ, Edin. Reintegracija Sarajeva. In *Prilozi za proučavanje historije Sarajeva*, 2008, br. 6, s. 129. ISSN 1512-6897.

37 BILDT, ref. 35, p. 164.

38 Za výjimku lze považovat účelovou podporu repatriace bosňáckých utečenců ze strany jejich politických elit do určitých geostrategických regionů (Podriní) či oblastí (Prijedor – Kozarac, Srebrenica), kde v průběhu konfliktu došlo k největším válečným zločinům. Tato místa sehrála velký symbolický význam v procesu dotváření kolektivní identity bosňáckého národa,

SDS, HDZ³⁹) se rovněž nezajímala o osoby odlišné etnicity, které žily na jimi kontrolovaném teritoriu.

Bezprostřední reakce sarajevských Srbů

Po slavnostní ratifikaci daytonské dohody se v BaH dostavily pocity kýžené úlevy a radosti z konce války. Pouze v sarajevských čtvrtích pod kontrolou Srbů přehlušovaly euforii z ukončení bojů v prvních dnech a týdnech po sjednání míru neklid a pochmurná atmosféra, v níž nejsilněji rezonovala nejistota ohledně dalšího vývoje. V srbských čtvrtích, které měly být do tří měsíců převedeny pod Federaci BaH, převládalo nepochopení a rozhořčení, že vojensky ubráněné domovy ztrácí politicky.⁴⁰ V pochmurné atmosféře se mísily poraženecká nálada a pocit ublížení („*Sarajevo jsme ubránili ve válce, vzali nám jej při mírových jednáních*“)⁴¹ se vzdorovitým odmítnutím, nevolí a rozčilením („*nedáme Sarajevo*“, „*nevzdáme se našeho města*“, „*daytonská dohoda je akt zrady*“).⁴²

Navzdory prvotnímu šoku sice Srbové mír uvítali, zdůrazňovali však, že nej jsou ochotní přijmout za každou cenu. Tento postoj podpořily spontánně organizované demonstrace na Ilidži (24. 11.), Grbavici (25. 11.) a Vogošci (25. 11.), kde desítky tisíc protestujících vedle patetických a nacionalistických provolání („*MS vnucuje vítězům dvou světových válek odchod z jejich stoleté země*“; „*nedáme srbské Sarajevo*“)⁴³ dávali najevo, že přestože mají obavy z následného vývoje, jejich záměrem je setrvat ve svých domovech v Sarajevu. Tento fakt v průběhu listopadu a prosince dokládal i nepatrný počet žádostí k odchodu z hlavního města a přesunu majetku.⁴⁴

jejíž nedílnou komponentou bylo mj. prožité utrpení v průběhu bosenského konfliktu. Nicméně i Izetbegovićova vláda využila vyprázdněné prostory po odchozích Srbech ze Sarajeva k umístění utečenců z Podriní (především Srebrenice), kteří přežívali v kolektivních centrech v okolí Tuzly. Tím se sarajevský kanton (na tomto místě ponechávám stranou, zdali šlo o záměr) dále etnický homogenizoval.

- 39 Strana demokratické akce (SDA) představuje dodnes ústřední bosňáckou/muslimskou politickou stranu. Srbská demokratická strana (SDS) zastupovala v průběhu války a po jejím skončení zájmy bosenských Srbů a Chorvatské demokratické společnosti (HDZ) dodnes tvoří bosenskou odnož ústřední politické strany sousedního Chorvatska, se kterou se identifikují výhradně bosenští Chorvaté. Dle ŽÍLA, *Jedna si jedina*, ref. 10, s. 16.
- 40 *Terénní deník, Ilidža, Pale, Grbavica, Istočno Sarajevo*, září, říjen, listopad 2016.
- 41 *Javnost*, Cena bolnog mira, 23. 12. 1995, *Glas Srpski*, Ostajte Srbi sarajevski, 22. 11. 1995, *Glas Srpski*, Srpsko Sarajevo kontrolisaće Srbi, 6. 12. 1995; všechny citace jsou přeloženy autorem.
- 42 *Srpsko Oslobođenje*, Sarajevski Srbi će sigurno održati, 6. 12. 1995.
- 43 *Ibid.*
- 44 *Ibid.*

I když sarajevská média⁴⁵ hodnotila protesty jako dirigované a manipulované srbskými politickými elitami,⁴⁶ ze svědectví a výpovědí respondentů vyplývá, že se jednalo o spontánní akce, které svolali studenti gymnázia na Ilidži.⁴⁷ Organizátoři prvního protestu na Ilidži upozorňovali na skutečnost, že kvůli absenci amnestie,⁴⁸ kterou ještě dále zhoršovaly nepřiměřená Izetbegovičova prohlášení (viz dále), neměl nikdo z mužů v produktivním (tj. bojeschopném) věku zajištěnu bezpečnost.⁴⁹ Protestující Srbové se bouřlivě ohrazovali proti označení agresori či okupanti. Vedle příchozích Srbů vyhnaných z oblasti střední Bosny (Visoko, Kakanj, Zenice aj.), kteří na sarajevských předměstích našli útočiště, totiž převážná většina obyvatel Ilijaše, Vogošci, Ilidže, Hadžići i Grbavice žila v těchto sídlech i před válkou a považovala je za svůj domov. Chápání války, především obyvatel Ilijaše a Vogošci, které čelily v jejím průběhu nejtěžším bojům, bylo současně diametrálně odlišné od všeobecně uplatňovaného výkladu v Sarajevu a západních médiích. Tamní obyvatelstvo, které po celou dobu války usilovně bránilo v řadách VRS svoje domovy,⁵⁰ bojovalo v sevření dvou frontových linií, kde operovaly jednotky Armády BaH: jedné ze strany Sarajeva, druhé ze směru od Visoka.

Tragiku následného kolektivního odchodu nelze pochopit bez přihlídnutí k příčinám vypuknutí konfliktu a k jeho vlastnímu charakteru, na nějž mají zúčastněné strany odlišný, mnohdy zcela protichůdný názor. Západní média, která se v průběhu konfliktu soustředila především na pokrytí hrůzného (ale mediálně přitažlivého) ostřelování Sarajeva,⁵¹ věnovala v prvních měsících po podpisu mírové smlouvy mnohem větší pozornost nápravě škod a života ve federálním Sarajevu. Hlavní město, které se mohlo po dlouhodobé paralýze, obležení a ostřelování znovu volně nadechnout, představovalo v chápání bosenského konfliktu

45 Pakliže není řečeno jinak, adjektivem „sarajevský“ označuji média působící na teritoriu pod kontrolou Federace BaH.

46 *BH Dani*, Došao sam sa jednom torbom, odlazim sa dvije, Januar 1996; *Oslobođenje*, Paljansko društvo želi izbjeći odgovornost, 26. 11. 1995; *Dnevni Avaz*, Bosni bolja budućnost, 26. 11. 1995.

47 Viz *Terénní deník, Ilidža*, říjen 2016. Současně je důležité upozornit, že do vyhlášení svobody pohybu neměl nikdo ve federálním Sarajevu včetně novinářů bližší povědomí o tom, co se na „okupovaných“ sídlištích děje.

48 Ta byla vyhlášena až 10. 1. 1996; o amnestii dále v textu.

49 *BH Dani*, Došao sam sa jednom torbom, odlazim sa dvije, Januar 1996.

50 Obránci sarajevských čtvrtí pod kontrolou Srbů uvádějí, že v letech 1992–1995 došlo k 33–36 ofenzívám ze strany Armády BaH. *Srpsko Oslobođenje*, Sarajevski Srbi će sigurno održati, 6. 12. 1995; *Oslobođenje*, Odledjene veze, 26. 2. 1996; *Nezavisne novine*, Kuda ideš, Sarajevo srpsko, 24. 1. 1996.

51 BROCK, Peter. *Media Cleansing: Dirty Reporting Journalism & Tragedy in Yugoslavia*. Los Angeles: GM Books, 2005, p. 56. ISBN 1882383303.

ústřední symbol strádání, ale i nezdolné vůle přežít. S respektem k útrapám a obrovské fyzické a psychické zátěži, se kterými se potýkali obyvatelé sarajevské kotliny ostřelovaní z okolních kopců Karadžićovými vojáky, je ale současně třeba konstatovat, že se souběžně bojovalo jak uvnitř města pod kontrolou Armády BaH, tak v jeho okrajových čtvrtích, která byla kontrolována VRS. Bojové linie tak Sarajevo zcela rozdělily. Sídliště ovládaná Srby, odkud byli vyhnáni Muslimové, byla obklíčena Armádou BaH. Vnitřní Sarajevo zase musela opustit za pohnutých okolností převážná většina Srbů. Artilérie Armády BaH či VRS ostřelovaly z kontrolovaných sarajevských čtvrtí vzájemně své pozice v sousedstvích. Zůstává tak nezodpovězenou otázkou, zdali MS, tj. vnější pozorovatelé, diplomaté, mírotvůrci, kteří neprožili hrůzy bosenské války a konflikt vnímali čistě optikou západního zpravodajství, vůbec chápali rozměr tragédie, jíž sarajevští Srbové na základě daytonského ustanovení čelili.

Přístup mezinárodního společenství k realizaci daytonské dohody

Mezinárodní společenství bylo v otázce přístupu k řešení bosenského konfliktu a k nastavení mírotvorného procesu poválečné obnovy dlouhodobě rozpolceno. Spojené státy původně zamýšlely kontrolovat jak vojenskou, tak i civilní realizaci mírové dohody, k čemuž plánovaly pověřit Úřad Vysokého představitele (OHR) silným mandátem. Na nátlak západoevropských vlád ale řízení úřadu OHR nakonec přenechaly Evropanům, pročež zamýšlenou exkluzivní pozici Vysokého představitele výrazně zredukovaly. Navzdory daytonským prohlášením tak byl reálný vliv OHR na politické řízení země a rekonstrukční proces v prvních poválečných letech pouze teoretický.⁵² Spojené státy se v BaH o to intenzivněji angažovaly především prostřednictvím mezinárodní vojenské mise IFOR (*Implementation Force*) pod vedením NATO, ve které se ale výhradně soustředily na plnění vojenských bodů mírové dohody. Neochota IFOR napomáhat implementaci civilních kapitol daytonské smlouvy byla zapříčiněna obavami USA, aby se aktivity mírotvůrců nezačaly neúměrně rozrůstat do rozměrů, které by z kapacitních důvodů nedokázaly řešit.⁵³

Slavnostní projevy představitelů MS sice při podpisu mírové dohody proklamovaly vzletné cíle, realita ale vypovídala o něčem jiném. Mezinárodní společenství, vnitřně rozštěpené mezi samostatně působící vojenské a civilní síly s odděleným vedením, pověřené implementací mírové dohody, od samého počátku ve výkladu realizace daytonských usnesení silně improvizovalo a zaostávalo za

52 O tom podrobněji viz ŽÍLA, *Jedna si jedina*, ref. 10, s. 186-189.

53 SELL, Louis. The Serb Flight from Sarajevo: Dayton's First Failure. In *East European Politics and Societies*, 2000, Vol. 14, p. 180. ISSN 08883254; HOLBROOKE, ref. 17, p. 328.

živelným vývojem situace.⁵⁴ Napjaté situaci v důsledku realizace daytonských usnesení v Sarajevu rovněž rozhodně nepomohl ani striktně stanovený termín předání správy sídlišť, který byl stanoven na 90 den od podpisu daytonské dohody (v tzv. den D+90).

Sporů ohledně kompetencí OHR a zodpovědnosti za plnění jednotlivých úkolů mezi spojenci navíc efektivně využívaly jak federální vláda, tak srbské vedení v Pale, které se snažily prosadit vlastní zájmy. Současně bylo čím dál více zjevné, že si bosňácké a srbské elity interpretovaly časový průběh a samotnou realizaci transferu moci (tj. odchod vojska, bezpečnostních složek a předání správy) velmi odlišně. I za tuto skutečnost neslo, jak se pokusíme dále v textu vyložit, do značné míry zodpovědnost MS.

Bosenskosrbské politické vedení a jeho hledání řešení

Vedení na Pale vycházelo na počátku postdaytonského období ze dvou ústředních tezí: za prvé Srbové svými postoji deklarovali svou ochotu setrvat v Sarajevu, za druhé ale zřetelně demonstrovali, že bude extrémně složité je přesvědčit, aby akceptovali „muslimská pravidla“.⁵⁵ Tyto stanoviska umocněná o nelibost z daytonského uspořádání BaH se srbské elity pokusily využít k soustředěnému tlaku na západní představitele ve snaze změnit statut Sarajeva. Z analýzy tisku a vzpomínek pamětníků se jako zlomové jeví období prvních dvou měsíců, tj. od podpisu daytonské dohody do summitu v Římě v polovině února. V této době srbské vedení na Pale patrně ještě doufalo, že se jim podaří MS přimět k proměně jejich neústupné pozice v otázce nevyhnutelnosti reintegrace Sarajeva, případně ke změně statutu Sarajeva, či alespoň k odkladu termínu předání sarajevských teritorií. Tyto snahy provázela rétorika srbských médií, která opakovaně zdůrazňovala, že Sarajevo je historicky srbské město a duchovní centrum srbské kultury.

Jedním z prvních nástrojů nátlaku srbské elity na MS bylo uspořádání referenda, které proběhlo v tzv. Srbském Sarajevu⁵⁶ 13. 12. 1995. Na otázku, zdali obyvatelstvo souhlasí, aby se Srbské Sarajevo stalo součástí teritoria Federace BaH a akceptovalo jeho vládu, odpovědělo ze zúčastněných 78 149 osob (účást 91,74 % z právoplatných voličů) záporně 98,78 % hlasů.⁵⁷ Přestože výsledky referenda nikterak nenarušily pevný postoj MS, jeden nepřímý důsledek hlasování mělo: Vysoký představitel Carl Bildt začal se svým týmem mnohem intenzivněji

54 SELL, ref. 53, p. 192.

55 BILDT, ref. 35, p. 175.

56 Termín Srbské Sarajevo zahrnoval sarajevské čtvrti a předměstí pod kontrolou Srbů, tedy kromě teritorií plánovaných k předání i oblastí, která dnes tvoří základ tzv. Východního Sarajeva (Istočno Sarajevo), Lukavica, Miljevići, Vojkovići, Kasindo aj.

57 *Srbsko Oslobođenje*, Može li početi mir? 15. 12. 1995; SELL, ref. 53, p. 183.

řešit, jak v průběhu příprav k transferu sarajevských předměstí přimět zdejší Srby, aby neodcházeli a přijali federální vládu.⁵⁸ Vzhledem k tomu, že většina Srbů z předávaných sarajevských sídlišť zvažovala odchod, riziko ohrožení mírotvorného procesu se tudíž jevílo jako závažné. I proto Bildt označil uspokojivé řešení Sarajeva za jednu ze svých hlavních priorit a zavázal se, že bude bezprostředně utvořena smíšená komise srbské a bosňácké delegace pod jeho vedením, která urychleně najde akceptovatelné východisko pro obě strany.⁵⁹

Do nového roku 1996 vstupovali Srbové v sarajevských čtvrtích a jejich vedení s obavami a rozpolcením, jak dále přistupovat k otázce tzv. reintegrace Sarajeva. Nejistotu dále posílily bezprostřední následky schůzky Krajišnika s velitelem IFOR Smithem na Pale, na které Krajišnik admirála přesvědčoval o schválení ročního odkladu předání vlády v tzv. Srbském Sarajevu. Smith po setkání navodil během tiskové konference dojem, že existuje šance odložit transfer moci v Sarajevu, za což byl vzápětí tvrdě kritizován ve federálním Sarajevu.⁶⁰ Po konzultacích ve Spojených státech se ale velitel IFOR vrátil v dalších mediálních výstupech k původnímu tvrzení, že není v jeho pravomoci měnit termíny předání sídlišť.⁶¹ Podle Bildta mohl Smith využít svých pravomocí k odložení transferu, kdyby nebyl pod tlakem Washingtonu, odkud obdržel jasné poselství: harmonogram předání sarajevských čtvrtí nesměl být nikterak modifikován.⁶²

V důsledku setrvávající neoblomnosti MS, aby byl posunut termín předání, se bosenskosrbské elity rozštěpily na dva tábory. V prvním se ocitli odpůrci pokračování jednání s MS o setrvání Srbů v Sarajevu, především Karadžić a Biljana Plavšićová. K nim se posléze přidal i Krajišnik. Druhý tábor – vědom si nevyhnutelnosti předání kontroly – váhavě podpořil pokračování jednání se západními představiteli, byť i jeho stoupenci důrazně upozorňovali, že termín devadesáti dnů k transferu moci byl těžko splnitelný. Tito umírnění zastánci setrvání Srbů v Sarajevu ale v mezičase, který do předání vlády zbýval, rovněž požadovali bližší specifikaci podmínek, garanci bezpečnosti, zajištění nedotknutelnosti jejich majetku a zaručení jejich práv. Současně vyzývali, aby Federace BaH urychleně vyhlásila všeobecnou amnestii. Mezi jejich hlavní představitele patřili především ti, kteří byli ochotni reprezentovat srbskou stranu během jednání ve smíšené komisi (Maksim Stanišić, Kristofer Jokić či Mirko Šarović). Ve čtvrtích

58 SELL, ref. 53, p. 186.

59 Viz BILDT, ref. 35, p. 175.

60 Podle Muratoviće neměl Smith vůbec mandát jednat o eventuální proměně sjednaného termínu předání Sarajeva a o možnosti prodloužení lhůty k odchodu srbských bezpečnostních sil. *Oslobođenje*, Smit ne smije biti Akaši, 28. 12. 1995; *Extra magazin*, Od Dejtona po do zadnjih dana, br. 12, 1995; *Srbsko Oslobođenje*, Uskoro konačna odluka o Sarajevu, 27. 12. 1995.

61 *Javnost*, Razgovor sa Smithom, 6. 1. 1996.

62 BILDT, ref. 35, p. 197.

ovládaných Srby se pokoušeli angažovat i srbští politici, kteří v průběhu války zůstali v Sarajevu pod kontrolou Izetbegoviće (především Mirko Pejanović). Reálný dopad jejich politiky na sarajevských předměstích byl ale prakticky nulový.

Nejvýraznějším politikem z Pale, který se i nejviditelněji angažoval v otázce řešení statutu Sarajeva, byl Krajišnik (dosud nejvlivnější politik RS Karadžić se po obvinění od Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (ICTY) dočasně stáhl z veřejného dění).⁶³ Středobodem jeho angažmá v otázce Sarajeva bylo přesvědčení, že Srbové v Sarajevu setrvávají pouze na základě takové dohody, která by jim poskytla dostatečné záruky či by prodloužila období předání kontroly.⁶⁴ Krajišnik upozorňoval Vysokého představitele především na nedostatek jasných informací, který generoval nejistotu, kdy reálně nastane předání moci, jakou formou proběhne a jaké budou bezprostřední následky. Vedle těchto upozornění, jež Bildt uznával jako oprávněná,⁶⁵ ale rozpracovalo vedení na Pale vizi výstavby tzv. nového Sarajeva v geografické lokalitě rozprostírající se od Lukavice kolem Trebeviće přes Pale do Sokolce. Tato jednoznačně utopistická vize ale zůstala pouze v podobě architektonické makety návrhu zvažovaného uspořádání „města“.⁶⁶

Přesto však avizovaný záměr budování nového města dával sarajevským Srbům jasně najevo, že jejich vláda nebude mít zájem (ani prostředky) se o ně po předání moci postarat. Rovněž mnohá mediální prohlášení srbských představitelů se v kontextu tíživé reality jevila jako nešťastná, mnohdy licoměrná, či návodná (zdůrazněme, že mediální proklamace srbských politických elit byly jako alarmující informace mířeny především „dovnitř“, tj. pro sarajevské Srby). Nevhodná (anebo záměrná?) kombinace případných výtek vůči nejasnostem spojeným s transferem s prvky nátlaku, manipulace a hrozby doprovázené hysterickými propagandistickými vyjádřeními v srbských médiích, přispívaly k pravému opaku: mezi sarajevskými Srby se dále šířily nedůvěra, strach a panika.

Faktem zůstává, že Krajišnikovo působení, jeho rozporuplná a protichůdná prohlášení a rozdíl mezi oficiálními politickými proklamacemi a následnými konkrétními činy prohlubovaly obavy a nejistotu mezi sarajevskými Srby. Není však již úplně jisté, zdali Krajišnik a jeho kolegové sami sebe mylně a naivně přesvědčovali, že sarajevská metropole získá díky jejich politice v poválečné BaH určitý specifický statut či zda si naopak velmi dobře uvědomovali nevyhnutelnost předání sarajevských sídlišť. O to je těžší relevantně stanovit, zdali se

63 Krajišnik k tomu ostatně měl svůj osobní zájem. Jeho rodina sídlila v Zabrđe, nedaleko Rajlovce, příměstské části Sarajeva, která měla rovněž připadnout Federaci BaH. Krajišnik si zde ještě před koncem války vystavěl kompletně nový dům.

64 BILDIT, ref. 35, p. 178-179.

65 Ibid.

66 *Nezavisne novine*, Projekat novog srpskog Sarajeva. Stvarnost ili obmana, 7. – 20. 2. 1996.

pokoušeli svojí politikou, v níž se i nadále verbálně zasazovali za setrvání Srbů v Sarajevu, Srbům vydobýt důstojnější podmínky k životu ve Federaci BaH, či zdali svým vystupováním zbylé Srby v Sarajevu záměrně klamali ve snaze přinutit je k odchodu pod rouškou cílené homogenizační politiky v rámci RS. Minimálně zpočátku daytonského období ale vláda na Pale nechtěla, aby Srbové odcházeli. Podle vyjádření několika respondentů dokonce srbská vláda bránila s výjimkou veteránů a rodin zahynulých vojáků opustit v prvních týdnech po podpisu daytonské dohody Sarajevo.⁶⁷ Toto stanovisko, jež lze opětovně hodnotit dvojznačně, však srbští politici na začátku ledna změnili a naopak začali otevřeně prohlašovat, že nikdo Srbům v odchodu do RS nebrání.⁶⁸

Postoje srbských aktérů se rovněž vyvíjely v čase, což lze dobře pozorovat v častých proměnách přístupu vlády na Pale za celé přechodné období. Srbské vedení v té době několikrát změnilo doporučení sarajevským Srbům.⁶⁹ Měnící se stanoviska rovněž dobře dokládají, nakolik vedení RS reagovalo v interakci vývoje vztahů v trojúhelníku mezi ním, MS a vládou Federace BaH. Nespornou skutečností zůstává, že vedení na Pale ve výsledku buď nemohlo, nedokázalo, či nechtělo přesvědčit, zabezpečit a uklidnit Srby v Sarajevu, aby zde zůstali. Přestože srbské vedení svým postupem se sarajevskými Srby evidentně manipulovalo, nedošlo však z jejich strany k přímému zastrašování a fyzickému nátlaku,⁷⁰ jak to prezentovala sarajevská média.

Přesto v okamžiku, kdy srbské vedení zjistilo, že již nemůže vymáhat na mezinárodních vyjednávacích změnu data předání, zintenzivnilo za přispění médií a působení politické reprezentace návodnou kampaň, která měla nerozhodnuté Srby přesvědčit, aby Sarajevo opustili. Nerozhodnost či opožděnost přijetí definitivního stanoviska nicméně způsobila, že následný exodus proběhl bez důkladnější organizace, v naprostém chaosu a ukvapenosti.

Bosňácké elity a jejich přístup k reintegrovanému Sarajevu

Vysoký představitel si v den podpisu daytonské smlouvy v prosinci 1995 v Paříži kladl otázku, zdali etnicky promíšené Sarajevo bylo v zájmu nejen srbských, ale i bosňáckých elit. Podle jeho mínění tomu „muslimské“⁷¹ vedení nevě-

67 *Terénní deník, Istočno Sarajevo*, říjen, listopad 2016; také *BH Dani*, Januar 1996.

68 Například *Srpsko Oslobođenje*, Sarajevski Srbi će sigurno održati, 6. 12. 1995.

69 PLAVŠIĆ, Biljana. *Svedočim I*. Banja Luka: Trioprint, 2005, s. 88. ISBN 9993875317; *Novi Prelom*, br. 11, 1996.

70 Všichni respondenti se shodovali, že takový nátlak nezaznamenali. *Terénní deník, Istočno Sarajevo*, říjen, listopad 2016, *Bijeljina* leden 2017.

71 Tak Bildt označoval bosňácké představitele, kteří tvořili sarajevskou vládu v roce 1996. BILD-T, ref. 35, p. 169.

novalo pozornost a Srbové hovořili o *de facto* rozděleném městě.⁷² Přístup Bosňáků (a to jak politiků, tak veřejnosti) k otázce bezprostředních důsledků předání kontroly nad Sarajevem (hrozba odchodu) se pohyboval na škále od averze, přes nedůvěru, lhostejnost k zadostiučinění. Tyto postoje byly v důsledku charakteru války a ostřelování Sarajeva vojskem generála Ratko Mladiće pochopitelné, nicméně značně komplikovaly otázku, jak úspěšně reintegrovat město v případě, že sarajevští Srbové zůstanou.

Ústřední bosňácký politik Izetbegović vydal na adresu Srbů od sjednání mírové smlouvy v Daytonu několik protichůdných prohlášení. Ještě v Ohio Srby slavnostně vyzval, aby setrvali v Sarajevu. Po návratu z USA, kdy za svá prohlášení sklídl na domácí půdě kritiku, zaujal vůči Srbům rigidnější postoj.⁷³ Oznámil jim, že „*mohou zůstat, pokud uznají federální vládu a její zákony a pokud budou spolupracovat s policií*“.⁷⁴ Dal tak sarajevským Srbům na vybranou: „*bud' odejděte, nebo přijměte vládu Federace BaH*“.⁷⁵ Tato prohlášení byla po podpisu míru doplněna o výzvu, že mohou zůstat pouze ti Srbové, kteří „*nebojovali proti jeho vládě a nespáchali válečné zločiny*“.⁷⁶ Současně Izetbegović v proklamacích mířených k zastáncům jednotné a nedělitelné BaH slíbil, že „*zajistí plnou bezpečnost civilistům a energicky se vypořádá s viníky*“.⁷⁷ Jeho postoje doplnil budoucí premiér BaH Haris Silajdžić vyjádřením, že „*Srbové nepotřebují ochranu od bosenské vlády, namísto toho my všichni (sic) potřebujeme dostatečně ochránit před srbskými extremisty*“.⁷⁸

Situace, v níž nebylo nikomu, kdo v průběhu války musel nosit pušku, zřejmě, zdali náhodou není uveden na seznamu osob, které se „dopustily válečných zločinů“ (mezi Srby kolovala fáma, že Bosňáci již mají sestaven soupis všech bojovníků⁷⁹), Srby v tzv. Srbském Sarajevu značně zneklidnila. V této souvislosti prakticky všichni respondenti opakovali hojně rozšířené údajné prohlášení Izetbegoviće, že „*každý, kdo nosil pušku, je válečný zločinec*“ a že „*musí ze Sarajeva odejít*“.⁸⁰ Bosenská vláda se v prosinci navíc vyjádřila, že muži, „*kterí byli*

72 Ibid, p. 169-170.

73 SELL, ref. 53, p. 183.

74 *Srpsko Oslobođenje*, Može li početi mir? 15. 12. 1996.

75 Ibid.

76 *Dnevni Avaz*, Bosni bolja budućnost, 4. 1. 1996; *Extra magazin*, Od Dejtona po do zadnjih dana, br. 12, 1995; *Srpsko Oslobođenje*, Sarajevski Srbi, 22. 2. 1996.

77 *Slobodna Bosna*, Ni muslimansko, ni srpsko, nego jedinstveno, 1. 12. 1995.

78 *Oslobođenje*, Srbi sigurni u Sarajevu, 1. 12. 1995.

79 *Terénni výzkum, Istočno Sarajevo, Ilidža, Grbavica, Pale*, říjen, listopad, prosinec 2016.

80 *Terénni výzkum, Istočno Sarajevo, Ilidža, Grbavica, září*, listopad, prosinec 2016. Toto prohlášení Izetbegović údajně uvedl v televizi a rádiu. Bohužel se mi nepodařilo zajistit si do archívu televize a rádia Bosny a Hercegoviny vstup. Zmíněné konstatování proto nemohu

ve *Vojsku RS, nejsou ve Federaci BaH vítáni*“.⁸¹ Prakticky nikdo si tak nemohl být jist, zdali kvůli své účasti ve válce, nebude obviněn a souzen, či případně jako veřejně označená osoba jakkoliv šikanován, fyzicky napadán či dokonce zabit. Další páčivou komplikací pro setrvání Srbů v Sarajevu byl rovněž fakt, že všichni muži, kteří se nezúčastnili bojů na straně armády, již dané území připadlo na základě daytonských usnesení (či dokonce bojovali proti ní), se vedle potencionálního obvinění ze spáchání válečných zločinů teoreticky vystavovali i trestu za dezerci. Taktéž jim reálně hrozilo, že budou muset do budoucna vykonat vojenskou službu (v Armádě BaH), pokud se jí vyhnuli svým „útlěkem“.⁸²

V souvislosti s těmito vyhraněnými postoji bosňáckého vedení tak bylo pro úřad Bildta důležité přinutit vládu Federace BaH, aby co nejdříve vyhlásila všeobecnou amnestii. Jedině ta mohla podle MS zredukovat obavy Srbů, co by se jim mohlo stát, pokud se rozhodnou setrvat v Sarajevu. Bildt v této souvislosti kritizoval Izetbegoviće, že jeho rigorózní pozice vůči Srbům nevedla k vytvoření (obnovení) základů multietnické BaH, za kterou přitom Bosňáci formálně bojovali.⁸³ Teprve po soustředěném tlaku MS přijal parlament BaH 10. 1. 1996 klíčový zákon o amnestii. Deklarace omilostnila všechny příslušníky paravojenských srbských a chorvatských formací⁸⁴ a současně i další vojáky, kteří nebyli podle mezinárodního práva obvinění z válečných zločinů. Amnestie se též vztahovala na všechny osoby, které se vyhýbaly vojenské službě v Armádě BaH. I po uvedení zákona o amnestii v platnost však mezinárodní představitelé kritizovali bosňácké vedení z neochoty zákon v úplnosti dodržovat.⁸⁵

Bildtova smíšená komise – hledání kompromisního řešení předání sarajevských sídlišť

V průběhu pravoslavných Vánoc začal Bildt sestavovat avizovanou smíšenou komisi, která měla projednat kompromisní řešení průběhu tzv. reintegrace Sarajeva.⁸⁶ Již jsme uvedli, že za srbskou stranu vyjádřili ochotu zúčastnit se

definitivně potvrdit. Nicméně např. jeden z novinářů *Oslobođenje* výstižně dokumentoval kolektivní obavu Srbů vyjádřením jednoho z vojáků na předávaném teritoriu: „*Alija* [Izetbegović – O. Ž.] *řekl, že všichni, kteří vzali do rukou zbraň, musejí ze Sarajeva odejít. Řekněte mi, kdo v téhle válce nevezal do rukou pušku??*“ *Dle Oslobođenje*, Otići ili ostati, 2. 2. 1996.

81 *Oslobođenje*, Biroi na Ilidži i Grbavici, 6. 12. 1996.

82 Srov. ŽILA, ref. 3, s. 139.

83 BILDT, ref. 35, p. 179, 185.

84 Je s podivem, že nikde nebyly vzpomenuy paravojenské formace Armády BaH – sbory muslimských bojovníků, tzv. mudžahedinů.

85 BILDT, ref. 35, p. 187; *Oslobođenje*, Mir u opasnosti, 27. 2. 1996.

86 Oficiálně komise nesla název *Bildtova smíšená komise pro implementaci Daytonské dohody*

jednání stoupenci setrvání Srbů v Sarajevu, kteří měli pověření od prezidenta RS Karadžiče.⁸⁷ Srbští zástupci ale neskrývali svůj pesimismus, neboť lidé balili své majetky a připravovali se k odchodu.⁸⁸ K prvnímu setkání smíšené komise, kde bosňáckou stranu zastupovali čtyři představitelé federální vlády, došlo 10. 1. v Sarajevu.

Jednání, která vedle Bildta prostředkoval jeho zástupce, německý diplomat M. Steiner, probíhala od počátku ve velmi opatrné atmosféře. Srbové během rozhovorů artikulovali dva hlavní požadavky: jednak požadovali, aby MS jasně specifikovalo, jaké reálné dopady bude mít realizace daytonských usnesení na srbskou komunitu. Především je zajímaly otázky zajištění bezpečnosti, dodržení amnestie a ustanovení mezinárodních vojenských sil (International Police Task Force – IPTF). Současně chtěli, aby srbská policie zůstala přítomna na předávaných sídlištích. Druhý požadavek se pak týkal – dle nich – nutného odkladu transferu moci do září 1996, kdy byly plánovány první volby.⁸⁹ Srbská delegace považovala zachování stávajících exekutiv do voleb za jedinou možnost, jak zajistit setrvání Srbů v Sarajevu.

S tímto však ostře nesouhlasili bosňáčtí vyjednavači, kteří nehodlali o odkladu rekonstrukce státní správy a bezpečnostních složek na reintegrovaných sídlištích vést jakoukoliv debatu. Zatímco tedy Srbové upřednostňovali řešení právního rámce, tj. především otázku, jak by měly být předávané oblasti reálně spravovány, představitelé z Federace BaH nejvíce zajímalo, jak bude reintegrovaná infrastruktura včetně průmyslových podniků, jejichž komponenty byly v té době urychleně převáženy do RS (viz dále).⁹⁰ Tyto dva přístupy, „politický“ a „operativní“, způsobilily, že na prvních schůzkách nebyla nalezena shoda. Ani jedna strana nebyla ochotna ustoupit a urputně trvala na tom, že právě ona je v právu. Stejně tak ale nebyly kvůli nepříznivému vývoji situace – tj. vzrůstajícího počtu stěhujících se Srbů ze Sarajeva – uspokojivé dodatečné garance, které předložil Vysoký představitel („zajistíme důsledné provedení amnestie“, „předání sídlišť budou intenzivně kontrolovat IPTF“⁹¹).

Přesto ale odchod většiny sarajevských Srbů ještě nemusel být v tomto momentu definitivní. Naopak, zvýšená aktivita OHR dávala naději, že by mohlo

v sektoru Sarajeva.

87 *Glas srpski*, Sarajevski Srbi ne treba da se plaše, 11. 1. 1996.

88 *Terénni výzkum, Pale, Istočno Sarajeva*, listopad, prosinec 2016. Rovněž BILDT, ref. 35, p. 178.

89 BILDT, ref. 35, p. 181; SELL, ref. 53, p. 188; *Oslobođenje*, Šta Bilt nije smio da kaže javno, 11. 1. 1996, Maksim u tramvaju, 16. 1. 1996; *Glas srpski*, Sarajevski Srbi ne treba da se plaše, 11. 1. 1996, Neuverljivi pozivi za ostanak, 18. 1. 1996, Još uvijek u magli, 25. 1. 1996.

90 BILDT, ref. 35, p. 181.

91 *Srpsko Oslobođenje*, Nikad teže nije bio, 20. – 21. 1. 1996.

dojít ke kompromisu, který by obě strany akceptovaly. Ke konci ledna se dokonce zdálo, že smířčí dohoda byla nalezena.⁹² Zvažovaná předloha ustanovila ze Sarajeva sjednocené město s plnou svobodou pohybu a se stejnými právy pro všechny jeho občany. Počínaje dnem 3. února (tj. 45 dní od uzavření smlouvy – D+45) měl proto v celém Sarajevu začít platit jednotný právní řád BaH (a Federace BaH). Srbské autority včetně policie nicméně mohly nově zůstat až do 19. března, tzv. D+90.⁹³ Teprve poté měli podle plánu na předávaná teritoria vstoupit bosňáčtí představitelé v doprovodu Armády BaH a federální policie. Smíšená komise se též shodla na principech lokálního sdílení moci, které měly fungovat v přechodném období do uspořádání prvních voleb. Místní exekutivy na reintegrovaných teritoriích měly být do plánovaných voleb v září 1996 obnoveny na základě výsledků hlasování v roce 1990. Předsedou místní skupštiny (okresního shromáždění) na předávaných teritoriích se měl stát podle dohody vždy Srb (a to i když šlo o člena SDS). Lokální srbští policisté, kteří nebyli podle mezinárodního práva obviněni z válečných zločinů, byli vyzváni, aby se připojili k příchozí federální policii pod kontrolou IPTF. Srbové, kterým byl zaručen podíl účasti na správě a policii včetně dohody o používání srbského jazyka a cyrilice v místní samosprávě a srbského kurikula ve zdejších školách, tak získali dostatečné garance k bezpečnému setrvání ve městě.⁹⁴

Předběžný souhlas s tímto ujednáním vyjádřili jak premiér BaH Hasan Muratović a prezident Izetbegović, tak byl návrhu nakloněn i Krajišnik, který Srby znovu vyzval, aby „*neodcházeli, a ti, co již odešli, aby se vrátili*“.⁹⁵ Relativně příznivě se vyvíjející situaci nasvědčovalo, že mnozí z odchodících (především muži) se po přesunu nejnětějšího majetku vraceli a čekali, jak se situace bude dále vyvíjet.⁹⁶ Naději na oboustranně uspokojivé řešení situace rovněž posiloval i fakt, že mnozí Srbové, kteří v Sarajevu žili i před válkou, opakovaně vyjadřovali ochotu zde setrvat (oproti srbským utečencům, kteří do hlavního města dorazili v průběhu války a obsadili prázdné domy po Bosňácích).⁹⁷ V této souvislosti Steiner na základě svých častých jednání na předávaných sídlištích doplňoval, že ti, kteří zde žili před válkou, se domnívají, že soužití je možné.⁹⁸ Podle odhadů

92 SELL, ref. 53, p. 190.

93 Bildt ve svých memoárech nehovoří o proměně postoje k datu předání sídlišť. Původně se i on držel interpretace předání dne D+45, tj. 3. 2., pak ale svůj postoj upravil a prosazoval setrvání srbské policie do dne D+90. BILDT, ref. 35, p. 180.

94 SELL, ref. 53, p. 190; *Glas srpski*, Ko zapravo nepoštuje Dayton, 1. 2. 1996.

95 SELL, ref. 53, p. 190; *Extra magazin*, Od Dejtona po do zadnjih dana, br. 12, 1995; *Oslobođenje*, Čeka se procjena, 4. 2. 1996.

96 Stanišić se vyjádřil expresivně „*Srbové čekají na konečné řešení*“. *Glas srpski*, Uveravanja nisu dovoljna, 1. 2. 1996.

97 *Terénní výzkum, Istočno Sarajevo, Ilidža, Grbavica*, září, listopad, prosinec 2016.

98 *Oslobođenje*, Dijalozima do suživota, 7. 2. 1996.

pozorovatelů existovala šance, že alespoň polovina z celkového počtu Srbů v Sarajevu by po skončení války mohla zůstat.⁹⁹

Spor IFOR a OHR o formálním počátku zahájení reintegrace a jeho následky

Přestože byl sjednaný návrh řešení statutu Sarajeva v mnoha ohledech velmi obecný a každá ze stran si jej interpretovala podle svého, jednalo se o zásadní krok kupředu. Jenže bezprostředně poté došlo k velkému rozporu mezi civilním a vojenským představitelem MS (Bildt a Smith) v otázce výkladu daytonské dohody, respektive k rozepři o tom, kdy by měla být Federaci BaH definitivně předána kontrola nad sarajevskými sídlišti. Nevhodně medializovaný střet o pravomoci policie podkopal dohodu dříve, než vůbec mohla začít být realizována.¹⁰⁰

Již výše v textu jsme konstatovali, že pod tlakem Washingtonu se Smith snažil vyvarovat jakékoliv změně lhůty předání sídlišť. Podle interpretace právníků IFOR stanovila daytonská dohoda za termín předání kontroly nad sídlišti a stažení policejních sil den D+45, tj. 3. 2. 1996.¹⁰¹ IFOR následně nešikovně obvinila Vysokého představitele, že si mylně vyložil mírovou smlouvu a nesprávně umožnil srbské policii setrvat na tzv. reintegrovaných sídlištích až do dne D+90 (tj. do 19. 3. 1996). Bildt ale kontroval s tvrzením, že daytonská dohoda byla právě v otázce, kdy mají policejní síly právo převzít kontrolu od sborů protivníka, tedy v nejdůležitější bezpečnostní otázce, nejasná. Vysoký představitel se racionálně domníval, že pakliže federální policie vstoupí na předávaná teritoria předčasně, hrozba masového odchodu bude o to větší.¹⁰² Proto pro něj byla tak důležitá dohoda mezi znesvářenými stranami, jež by vybuodovala určitý respekt Srbů k federální policii pod kontrolou IPTF.

V den D+45 (3. února) současně přicestoval do Sarajeva na plánovanou návštěvu americký ministr zahraničních věcí Warren M. Christopher. Vysoký představitel se jej snažil přesvědčit o nutnosti odkladu převedení kontroly nad reintegrovanými sídlišti. Kromě toho Bildt amerického představitele informoval, že neuspěl přesvědčit Izetbegoviće, aby vyslal jasný signál, že Srbové jsou v Sarajevu vítáni, že by tam měli zůstat a že jim budou garantována všechna jejich

99 *Glas srpski*, Ohrabrujući razgovori, 18. 1. 1996; *Extra magazin*, Od Dejtona po do zadnjih dana, br. 12, 1995.

100 SELL, ref. 53, p. 191.

101 ICTY. *Transcript of the Press Briefing held on 4 February 1996*. Sarajevo 1996 [online]. Dostupné na internete: <<http://www.nato.int/ifor/trans/t960202a.htm>> [cit. 2017-02-08].

102 Bildt konstatoval, že pokud Srbové získají dojem, že je „jejich“ policie vyháněna vojenskými silami bez varování a okamžitě, způsobí to chaos. BILDT, ref. 36, p. 187. Podobný názor anonymního diplomata, že odchod srbské policie v den D+45 by vytvořil nebezpečné vakuum, otiskly i *Oslobodenje*, Čeka se procjena, 4. 2. 1996.

práva.¹⁰³ Christopher, který v Sarajevu jednal se sarajevskou vládou a Bidtem odděleně, mezi nimi nezprostředkoval kompromis.¹⁰⁴ Nicméně skutečnost, že americký ministr nic nenamítal vůči přístupu bosňáckých politiků a jejich kritice Bildta, utvrzovala federální vládu o rozkolu mezi OHR a USA.¹⁰⁵ Vysoký představitel si tak hořce uvědomoval, že Izetbegović s Muratovićem, jejichž záměr byl podle něj „jasný a nebezpečný“, efektivně využili návštěvy Christophera k nátlaku z maximalistických pozic.¹⁰⁶

Bosňáčtí politici, v domnění, že za nimi stojí Američané, využili pochybností IFOR ve snaze preliminární dohodu zmařit. Federální vláda proto nově oznámila, že vždy předpokládala převzetí sídlišť již v den D+45, a že tam tentýž den plánuje přesunout své policejní složky.¹⁰⁷ Izetbegović vydal následně prohlášení, ve kterém zdůrazňoval, že dohoda sjednaná OHR není v souladu s Daytonem v bodě stažení protivníků z vymezených teritorií a tudíž je podle jejich chápání neplatná.¹⁰⁸ Bosenský prezident současně dementoval výstup Vysokého představitele, že sarajevská vláda přistoupila na ústupek srbské straně o prodloužení přítomnosti srbských policistů.¹⁰⁹ I Muratović prohlásil, že o dohodě nikdy neslyšel, což přimělo Steinera, který s ním smlouvu před několika dny detailně konzultoval, vybočit ze své diplomatické pozice a označit jej za lháře.¹¹⁰ Premiér BaH současně vyjádřil naději, že na předávaných sídlištích zůstanou srbské síly pouze několik dní do vytvoření IPTF. Jedině tak bylo dle jeho názoru možné zajistit bezpečnost všem, tedy jak těm, kteří se aktuálně nacházejí na „okupovaném“ teritoriu, tak těm, kteří byli vyhnáni a chtějí se vrátit.¹¹¹ Podle poradce Vysokého představitele Sella se jednalo o čistě účelová a propagandistická prohlášení, která byla v rozporu s tím, že se bosňáčtí představitelé jednání zúčastnili a dobře věděli, jak vypadá situace.¹¹²

Aby se stav dění ještě zhoršil, oznámilo vedení VRS dne 4. 2. 1996, že postrádá své tři příslušníky: generála Đorđe Đukiće, plukovníka Aleksa Krsmanoviće a jejich řidiče. Vzápětí se ukázalo, že je již 30. 1. zajaly bezpečnostní síly Federace BaH, neboť při cestě na setkání s představiteli IFOR omylem zbloudili do federální části Sarajeva (zadržení cestovali v civilním oblečení). Zatčení byli

103 BILDT, ref. 35, p. 180.

104 *Oslobođenje*, Povjerenje međunarodnoj policiji, 5. 2. 1996.

105 SELL, ref. 53, p. 191.

106 BILDT, ref. 35, p. 186-187.

107 *Oslobođenje*, Čeka se procjena, 4. 2. 1996.

108 *Glas srpski*, Srpska policija do 19. marta, 5.2.1996; *Politika*, IFOR podržava Biltu, 5.2.1996.

109 *Politika* 5. 2. 1996; *Oslobođenje*, Čeka se procjena, 4. 2. 1996.

110 SELL, ref. 53, p. 191.

111 *Oslobođenje*, Čeka se procjena, 4. 2. 1996.

112 SELL, ref. 53, p. 191

okamžitě obvinění ze spáchání válečných zločinů, což vyvolalo obrovské pouboření v RS, neboť údajně nebyli na seznamu obviněných.¹¹³ Kolem zatčených důstojníků, kteří byli po dvou týdnech držení předáni do Haagu obžalobě, se strhla mediální propagandisticky laděná hysterie.

Podle srbských médií byli příslušníci VRS zatčeni v tzv. zóně svobodného pohybu (tzv. modrá cesta – „plavi put“), po níž IFOR garantovalo svobodu pohybu. Srbové se domnívali, že se jedná o provokaci ze strany federální vlády, neboť podle jejich interpretace přišla sarajevským soudcům z Haagu zpráva, že mají zadržené držet do doby, dokud neprověří, zdali neodpovídají za případné zločiny.¹¹⁴ Srbská média tak soudila, že „to vypadá, že jsou všichni Srbové podezřelí“.¹¹⁵ Nejčtenější srbský deník *Glas srpski* rovněž artikuloval vyjádření Izetbegoviće, že „důstojníky nepustí ani za cenu míru“, neboť jsou podle něj obvinění z válečných zločinů.¹¹⁶ I Vysoký představitel vyjádřil znepokojení, že vyslýchání zatčených, které má v kompetenci ICTY, trvalo přes týden bez jakékoliv kontroly zvenčí.¹¹⁷ V reakci pak vláda RS přerušila veškeré kontakty s Federací BaH a zakázala srbským představitelům jednat ve federální části Sarajeva.¹¹⁸ Sarajevská média oproti tomu věnovala případu mnohem menší pozornost a poprvé o něm detailněji referovala až po vydání zatčených důstojníků do Haagu.¹¹⁹

Kombinace neochoty sarajevského vedení akceptovat dříve ústně sjednanou dohodu, zpožděné legislativy ohledně amnestie, zatčení srbských důstojníků na území Federace BaH a reakce srbských elit vyhrotily již tak napjatou situaci. Západní představitelé museli reagovat. Ve snaze stabilizovat situaci proto nakonec sjednotili své postoje, bez čehož mohli stěží donutit znesvářené strany k dialogu. Navzdory protestům sarajevské vlády tak nakonec Smith podpořil Bildto-

113 Jednalo se o méně významné příslušníky VRS. Generál Đukić se v době války zabýval logistikou a zásobováním v RS. Viz *Glas srpski*, Dobře garancije Srbima u Sarajevu? 13. 2. 1996; *Glas srpski*, Nove proklete avlije, 27. 2. 1996.

114 Tento fakt nepřímou potvrzují *Oslobođenje*, Paranoja od mira, 10. 2. 1996, kde se konstatuje, že zatčení byli do Haagu posláni ve věci výsledku i pokračování vyšetřování kvůli podezření z účasti na válečných zločinech. Na druhou stranu např. Bakir Alispahić – šéf tajné služby v Sarajevu pod kontrolou Bosňáků trval na tom, že proti vězněným existují důkazy a že se ve vězení přiznali při výsledku. Dle BILD, ref. 35, p. 188.

115 *Javnost*, Oni narod – Srbi građani, 10. 2. 1996; *Glas srpski*, Bildt traži garancije Srbima u Sarajevu, 27. 2. 1996.

116 *Glas srpski*, Dobře garancije Srbima u Sarajevu? 13. 2. 1996.

117 BILD, ref. 35, p. 189.

118 *Glas srpski*, Svesno podriivanje mira, 8. 2. 1996; *Oslobođenje*, Dijalozima do suživota, 7. 2. 1996. Tato kauza rovněž poskytla příležitost Karadžićovy začít po delší odluce výrazněji mediálně vystupovat a opětovně zaujmout vůdčí pozici ve vedení RS.

119 *Oslobođenje*, Paranoja od mira, 10. 2. 1996. Đukić byl posléze propuštěn kvůli pokročilému stádiu rakoviny, vzápětí v Bělehradu zemřel. Plukovník Krsmanović nebyl obžalován a Haag jej na konci března 1996 propustil.

vu interpretaci Daytonu. Podle Vysokého představitele muselo MS poskytnout vlastní interpretaci dohody, aby zabránili nebezpečně eskalující situaci.¹²⁰ Bildt se Smithem pak v součinnosti vnutili své rozhodnutí sarajevské vládě, jíž nezbývalo nic jiného než daný stav s neochotou akceptovat.

Sarajevská vláda kritizovala Bildta za povolení setrvat srbským policejním silám v předávaných podruzích do dne D+90 především proto, že se obávala – nutno dodat oprávněně – rozebrání a následného odvozu (federální média mluvila o rozkradení a devastaci) továren a infrastruktury do RS.¹²¹ Pro srbské představitele ale demontáž a odvoz vybavení celých průmyslových podniků představovaly logický krok, aby výrobní infrastruktura nepřipadla „do rukou nepřítelů“.¹²²

V tzv. Společném prohlášení 4. února poskytly OHR a IFOR Srbům novou lhůtu dalších 45 dnů na stažení jejich policie.¹²³ Přestože i srbské civilní autority směly setrvat na sarajevských sídlištích do dne D+90, platila na předávaných teritoriích od dne D+45 ústava Federace BaH. V prohlášení mezinárodní správci rovněž konstatovali, že federální policie přebere plnou kontrolu a zodpovědnost nad reintegrovanými sídlišti v den D+91, tj. 20. 3. 1996.¹²⁴ Představitelé IFOR se poprvé jasně zavázali, že zvýšením počtu svých příslušníků v dotyčných oblastech vypomohou IPTF odzbrojovat všechny ozbrojené skupiny, které nebyly součástí federální policie, a lokální (tj. srbskou) policii, pokud se bude protivit předání vlády.¹²⁵ IPTF měly dozorovat i přípravám k postupnému zabezpečení transferu sídlišť pod kontrolu FBiH.¹²⁶ Mezinárodní představitelé současně vyjádřili naději, že představitelé federální vlády nevytlačí srbskou policii v mezidobí D+45 – D+91.¹²⁷ Naopak doufali, že navázání kontaktů mezi představiteli Federace BaH a sarajevskými Srby bez oficiální účasti představitelů RS, napomůže urychlit reintegraci.¹²⁸

Jenže toto společné prohlášení IFOR a OHR nebylo žádným oficiálním a hlavně podepsaným dokumentem. Jednalo se o „*spor urovnaný dialogem*“,

120 *Oslobođenje*, Srbi se vraćaju pregovorima, 19. 2. 1996.

121 *Oslobođenje*, BiH ima budućnost + Opasne igre Bildta, 4. 2. 1996; BILD, ref. 35, p. 194.

122 PLAVŠIĆ, ref. 69, s. 88-89. S ohledem na dynamiku vývoje události, jež vygradovaly odchodem Srbů ze sarajevských sídlišť, není bez zajímavosti, že např. podnik „Orel“ zabývající se opravou leteckých motorů se z Rajlovce přesunul již v průběhu ledna do Bijeljiny, tedy ještě v době, kdy se srbské představitelé formálně stavěli za setrvání Srbů v Sarajevu.

123 OHR. *Joint Statement by the High Representative and Commander IFOR*. Sarajevo 1996 [online]. Dostupné na internetu: <<http://www.ohr.int/?p=54470&print=pdf>> [cit. 2017-02-10].

124 *Glas srpski*, Srpska policija do 19. marta, 5. 2. 1996.

125 OHR, ref. 115.

126 ICTY, ref. 93.

127 *Oslobođenje*, Povjerenje medjunarodnoj policiji, 5. 2. 1996.

128 *Oslobođenje*, Dijalozima do suživota, 7. 2. 1996.

jak dohodu výstižně popsal jeden z členů týmu OHR.¹²⁹ Na tomto místě se proto dostáváme k základnímu diskursnímu problému nastavení procesu reintegrace Sarajeva. Společné prohlášení a další diplomatická vyjádření západních představitelů artikulovaly posun v postoji MS vůči transferu sarajevských sídlišť (tj. svolnost k setrvání srbské civilní vlády a policie do 19. 3.). Na tiskových konferencích a v médiích se ale souběžně objevila konkretizace tohoto záměru. Odlišnost v diskursu spočívala v tom, že zatímco *formálně* měl být transfer sídlišť dokončen v den D+91, již v období D+45 – D+90 měly IPTF dozorovat *postupnému příchodu* federálních sil (bez přesnější specifikace).¹³⁰ Současně ale další body ústní dohody sjednané smíšenou komisí (zdravotnictví, školství, válečné penze, policie, struktura lokální správy atd.) zůstaly nadále nedořešeny. Vysoký představitel se sice zasazoval, že v přechodném období do voleb by měla federální policie respektovat složení obyvatelstva. Jenže po převzetí moci to měla být federální policie, která bude určovat, kteří Srbové mohou zůstat ve službě.¹³¹

Okamžitě se tak nabízely otázky, nakolik (ne)zaujateř bude o tomto rozhodovat federální policie, na základě jakých kritérií, zdali budou – v případě odchodu místních Srbů – zapojeni Srbové z jiných částí Sarajeva (případně Srbové, kteří v době války zůstali věrní Izetbegovićově vládě). Napjatá dohoda mezi Bildtem a Smithem tak jinými ustanovila, že dojde k postupnému předávání moci (bez upřesnění datace, která ještě nebyla zveřejněna). Podle plánu měly federální síly začít ve stanovený termín obsazovat jednotlivá sídliště tak, aby skončily přesně v den D+90. K předání prvního úseku tzv. Srbského Sarajeva, Vogošći, mělo přitom dojít v průběhu čtrnácti dní.¹³² Toto oznámení mělo na srbskou komunitu katastrofální psychologický dopad.

Přestože srbsští představitelé hlasitě zdůrazňovali, že je západní správci oklamali, přijali – minimálně formálně – rozhodnutí, že každý Srb ze Sarajeva má právo rozhodnout se, zdali ve federální části města zůstane či nikoliv. Již jsme konstatovali, že Srbové ze Sarajeva nebyli ze strany vedení RS fyzicky nuceni k odchodu. V tomto momentu ale vláda na Pale začala – přinejmenším v rétorické rovině a čím dále otevřeněji – Srby přesvědčovat, že by raději měli odejít. Shro-

129 ICTY, ref. 93.

130 *Oslobođenje*, Povjerenje međunarodnoj policiji, 5. 2. 1996.

131 *Oslobođenje*, Srbi se vraćaju pregovorima, 19. 2. 1996.

132 Přesnou časovou posloupnost událostí a rozhodnutí ve dnech 3. – 4. 2. je ale obtížné zrekonstruovat. Ani po studiu periodik, prohlášení IFOR, zpráv OHR, dokumentů Demokratické iniciativy sarajevských Srbů a memoárů jednotlivých aktérů není úplně jasné, kdy která schůzka proběhla a jak se dílčí rozhodnutí vzájemně ovlivňovaly. Ani vzpomínky pamětníků nevesly do časové posloupnosti více světla. I v odborné studii přímého účastníka událostí Sella a memoárech Bildta se vyskytují tvrzení, že jsou ve vzájemné kolizi. Není rovněž úplně zřejmé, zdali byl pevný harmonogram předání počínaje Vogošćou dohodnut již ze 3. na 4. února či až v průběhu Římských dohod (viz dále).

máždění tzv. Srbského Sarajeva dostalo za úkol začít okamžitě sepisovat seznam těch, kteří chtěli ve městě zůstat a těch, kdo projevíli zájem odejít (včetně soupisu jejich majetků).¹³³ Současně se vláda RS slavnostně zavázala, že pomůže s vystěhováním každému, kdo bude chtít odejít.¹³⁴

Patrně v tomto momentu, tj. v období mezi 4. únorem a jednáním v Římě (17. – 18. 2.), se situace zlomila a na straně srbských elit převážilo (či se utvrdilo) přesvědčení, že není možné postoj MS změnit. Podle vyjádření lokálních představitelů sarajevských Srbů byly veškeré kroky, které následně realizovalo srbské vedení, odrazem faktického stavu věcí, kdy se čím dál více Srbů vystěhovalo z města pryč.¹³⁵ Teze, že srbské elity nebyly hybatelem vyhocené situace v Sarajevu, ale pouze reagovaly na nepříznivý vývoj, rezonuje ve vyjádřeních představitelů sarajevských Srbů (a to jak těch, kteří organizovali odchod, tak těch, kteří se snažili Srby přesvědčit o setrvání na teritoriu federálního Sarajeva).¹³⁶ Konečnou ránu ideji multietnického reintegrovaného Sarajeva, v němž by Srbové z předávaných teritorií tvořili nedělitelnou a integrovanou komponentu, zasadilo definitivní rozhodnutí západních protagonistů zahájit transfer moci v sarajevských předměstích neprodleně po setkání v Římě.

Římské dohody

Z důvodu nedořešeného a nepříznivého vývoje politické a bezpečnostní situace v BaH, rozdílného jednání vedoucích aktérů v důsledku odlišného výkladu daytonského dohody a kvůli urgentní nutnosti zdárně vyřešit napjatou situaci ohledně tzv. reintegrace Sarajeva, svolali mezinárodní představitelé ve dnech 17. – 18. února shromáždění do Říma. Jednalo se o první jednání všech nezbytných aktérů MS a představitelů BaH, Srbska a Chorvatska od podpisu daytonské dohody v Paříži. Vedle otázky transferu sarajevských sídlišť se jednání vedla o veškerých dalších sporných otázkách v BaH, jež bránily v úplnosti implementovat mírovou dohodu: tj. nejasný statut Mostaru, nedořešené uspořádání Federace BaH, ale i vyřešení vztahů mezi SRJ a Chorvatskem.¹³⁷

133 *Glas srpski*, Odlazak ili ostanak po vlastitom izboru, 16. 2. 1996.

134 Podle odhadů shromáždění tzv. Srbského Sarajeva se jednalo o cca 30 tisíc rodin. *Glas srpski* 16. 2. 1996.

135 *Terénní deník, Pale, Grbavica, Istočno Sarajevo* listopad, prosinec 2016.

136 *Terénní deník, Istočno Sarajevo, Ilidža, Pale* říjen, listopad, prosinec 2016.

137 *Glas srpski*, Sarajevo novi Teheran, 20. 2. 1996. Američané na summitu rovněž přislíbili odvolat sankce vůči RS. Dle Bildt, ref. 36, p. 193. Tento tah však srbská média hodnotila jako propagandistický, neboť sankce měly být dle definice daytonské dohody automaticky odstraněny v okamžiku, kdy RS splní stanovené podmínky: tj. stáhne jednotky VRS na sjednané linie a propustí zatčené francouzské piloty. *Glas srpski*, Sarajevo novi Teheran, 20. 2. 1996.

Hlavním impulzem ke svolání summitu bylo trpké zjištění západních správců BaH, že vzrůstající počet Sarajevu opouštějících Srbů¹³⁸ rozhodně nenapomáhá primárnímu cíli mírotvorného procesu: tj. prostřednictvím zachování multietnického Sarajeva obnovit předválečnou etnicky pestrou mozaiku BaH. Jenže mezinárodní diplomacie opětovně reagovala (stejně jako po celou dobu konfliktu) na sled dynamických událostí se zpožděním. Podle některých kritiků působení západní diplomacie v BaH došlo k setkání v Římě až v momentu, kdy již Srbové hlavní město z velké části hromadně opustili.¹³⁹ Jiní pozorovatelé se zase domnívali, že odpověď na otázku, proč došlo k tak náhlé aktivaci Západu v hledání řešení Sarajeva, byla veskrze banální. Západní mírotvůrci nevzali při vyjednáváních v Daytonu dostatečně v potaz (či tento fakt opomněli), že v Sarajevu žila tak početná komunita Srbů, která sama sebe obdobně považovala za oběť války.¹⁴⁰

Zdůrazněme, že přestože cílem MS rozhodně nebylo urychlit odchod sarajevských Srbů (a summit měl koneckonců mj. nalézt smysluplné řešení tohoto problému), v konečném důsledku rozhodnutí deklarovaná v tzv. Římské deklaraci odchod zbývajících Srbů ze Sarajeva maximálně urychlila. Výsledkem jednání byla totiž dohoda, která striktně ustanovila datum zahájení tzv. reintegrace Sarajeva, tj. momentu, kdy s definitivní platností vstoupí federální vláda v doprovodu federální policie do tzv. Srbského Sarajeva.¹⁴¹ Protože mezinárodní představitelé argumentovali, že nemají dostatečné kapacity zajistit transfer sarajevských sídel pod kontrolou Srbů do struktur Federace BaH najednou, došlo současně i k dohodě o rozplánování převodu moci v pevně stanovených pěti etapách v časovém odstupu vždy po šesti dnech (23. 2. Vogošća, 29. 2. Ilijaš, 6. 3. Hadžići, 12. 3. Iliđza a 19. 3. Grbavica).¹⁴²

Všechny další body jednání v Římě měly sarajevské Srby především uklidnit a poskytnout jim verbální záruky, že mohou bez obav setrvat v Sarajevu. Římské dohody dokonce kopírovaly sjednanou verbální dohodu ve smíšené komisi,¹⁴³ neboť se v závěrečném komuniké objevily totožné závazky (především zde byla ustanovena pravidla pro smíšené okresní vlády utvářené na základě výsledků voleb z roku 1990 v přechodném období do září 1996 – pokud je starosta z Federace BaH, pak předseda okresní rady musí být Srb).¹⁴⁴ Zbytek civilní správy

138 Dle odhadů UNHCR opustilo Sarajevu do konce února cca 20–60 tisíc Srbů. Dle *NIN*, U prisustvu vlasti, 1. 3. 1996.

139 SELL, ref. 53, p. 192.

140 *Terénní deník, Istočno Sarajevo, Iliđza, Pale* říjen, listopad, prosinec 2016.

141 *Glas srpski*, Sarajevo novi Teheran, 20. 2. 1996.

142 BILDT, ref. 35, p. 194.

143 *Glas srpski*, Rimske „dogovorene mere“, 21. 2. 1996.

144 Rimska izjava o Sarajevu. 18. Februara 1996. godine koja se odnosi na rad ujedinjene civilne

(úředníci, ambulance, školy, hasiči atd.) mohl působit na předávaných sídlištích bez omezení až do dne D+90 (19. 3.), kdy formálně skončil transfer moci.¹⁴⁵ Signatáři se rovněž zavázali zajistit a dodržovat svobodu pohybu mezi entitami, což v praktické rovině znamenalo slib odstranění veškerých doposud fungujících kontrolních stanovišť.¹⁴⁶

Součástí dohod v Římě byl i plán o založení integrovaných policejních sil Federace BaH, které měly obdobně kopírovat etnické složení na základě sčítání z roku 1991. Působnost federální policie, jíž bude dozorovat IPTF, byla dále specifikována na schůzce smíšené komise 22. února. Zásadní byl závazek, že federální policie nebude vstupovat do domů v předávaných čtvrtích bez přítomnosti příslušníků IPTF a že nebude nikoho nutit k odchodu.¹⁴⁷ Jenže zatímco MS chtělo limitovaný počet policejních sil Federace BaH pod zřetelnou supervizí IPTF, záměr federální vlády byl, aby do každého z předávaných sídlišť vstoupil dostatečný počet policistů, který by zde zajistil klíčovou infrastrukturu a zaregistroval všechny místní obyvatele.¹⁴⁸

Ani „pevný příslib“ Izetbegoviće a Muratoviće, že budou respektovat zákon o amnestii, ani jejich závazek že odstraní „jakýkoliv náznak diskriminace Srbů v Sarajevu“,¹⁴⁹ ani veškeré garance, jež Srbové měli zaručeny ústavou Federace BaH a ústavou BaH,¹⁵⁰ nedokázaly sarajevské Srby přesvědčit k tomu, aby ve městě zůstali. Nečekaně brzké datum předání prvního sídliště, Vogošci (již pět dní po skončení římské konference, 23. února), vyvolalo kolektivní hysterii, panický strach a chaos, jež podnítily k odchodu i dosud nerozhodnuté Srby, kteří s narychlo sbalenými věcmi začali urychleně odcházet pryč. S konečnou platností tak padly jakékoliv úvahy o odložení či změně předání sarajevských čtvrtí. Krajíšnik obvinil MS, že „napomohlo po vyhlášení římských dohod vystěhování Srbů ze Sarajeva“.¹⁵¹ Vzápětí současně konstatoval, že „vedení RS chtělo, aby

komisije Sarajeva. Dokument OHR, Archív DISS.

145 BILDT, ref. 35, p. 194.

146 OHR. *Meeting of the Joint Civilian Commission in Sarajevo*, Sarajevo 1996 Sarajevo. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.ohr.int/?p=55884>> [cit. 2017-02-11]. Toto ustanovení však bosňácké vedení v následujících týdnech na mnoha místech nerespektovalo. Viz *Glas srpski*, Prioritet smještaj građana Srpskog Sarajeva, 24. – 25. 2. 1996; *NIN*, Odlazak iz vilajeta, 8. 3. 1996.

147 OHR, Meeting, ref. 138.

148 Po převzetí kontroly pak federální policie, pod záminkou, že hledá zbraně, vnikala do srbských domácností. Pravým důvodem ale bylo hledání válečných zločinců na základě seznamu, který údajně obsahoval dva tisíce jmen. Srov. BILDT, ref. 35, p. 194.

149 *Glas srpski*, 20. 2. 1996.

150 *NIN* 23. 2. 1996. Srbům bylo především formálně znovu zaručeno právo na účast v lokální samosprávě podle ústavy Federace BaH, což znamenalo právo na zdravotní a sociální zabezpečení, vzdělávání a adekvátní užití srbského jazyka a cyrilice. *Glas srpski*, 20. 2. 1996.

151 *Glas srpski*, Sarajevo novi Teheran, 20. 2. 1996.

*Srbové zůstali v Sarajevu, jenže MS jim neposkytlo dostatečné garance – právo na politické vedení a vlastní policii“.*¹⁵²

Vedení z Pale v bezprostřední reakci již 19. února sestavilo Komisi pro evakuaci Sarajeva. Její předseda Gojko Kličković (budoucí premiér RS) veřejně vyzval Srby, aby do 48 hodin opustili město a vydali se směrem na Pale. Operativní štáb současně vydal doporučující směrnice, kam by měli být směřováni odchází Srbové. Zatímco obyvatelstvo z Hadžići mělo být usměrněno do Bratunce, Srbové z Ilijaše putovali směrem k Srebrenici, Zvorniku, Milići či Brčku. Lidé z Nového Sarajeva (Grbavica) rovněž odcházeli do Brčka. Obyvatelstvo z Iliđži směřovalo do Trnova, Foči a do Hercegoviny. Ze sídel Rajlovac, Vogošća a Sarajevo Centar odcházeli Srbové na Pale, do Sokolce, Han-Pijesku, Višegradu, Rogatice, Vlasenice aj.¹⁵³ V tomto momentu vygradovala panika, která se rychle přeměnila v totální kolaps.¹⁵⁴ UNHCR, ale i hlavní vyjednávač za Srby ve smíšené komisi Stanišić, tvrdě kritizovali výzvu Kličkoviće, neboť právě tento postoj podle nich vyvolal největší paniku.¹⁵⁵

Ve stejný den se Vysoký představitel snažil za pomoci letáků distribuovaných v reintegrovaných oblastech naposledy marně přesvědčit sarajevské Srby, aby neodcházeli. Rozdáváné propagační materiály, které začínaly patetickými verši Alekse Šantiće („*Zůstaňte tu, cizí slunce vás nebude hřát, jako vás zdejší hřeje*“),¹⁵⁶ měly prostřednictvím závazku garance bezpečnosti ze strany MS přesvědčit Srby, aby zůstali. OHR v nich apeloval, aby Srbové „*nepodléhali propagandě režimu z Pale, který je vystěhuje ze svých domovů a rodišť, a umístí je do národnostních ghet*“.¹⁵⁷ Dopis dále upozorňoval, že podle daytonské dohody by se měli všichni utečenci vrátit do svých domovů („*aby vás poté nevyhnali z cizích zabraných nemovitostí, které vám aktuálně srbská vláda nabízí – zůstaňte na svém*“).¹⁵⁸

Závěrem

Ani letáky nedokázaly nikoho přesvědčit. Dne 20. února proto začala „evakuace“ Vogošćí (jak akci nazývalo srbské vedení),¹⁵⁹ která měla skončit do tří dní, tedy v okamžiku předání moci federální vládě. Přestože vláda na Pale něko-

152 *Glas srpski*, Iseljavanje bez pritiska, 22. 2. 1996.

153 *Dle Srpsko Oslobođenje*, Sarajevski Srbi, 22. 2. 1996; *Glas srpski*, Sarajevo novi Teheran, 20. 2. 1996.

154 SELL, ref. 53, p. 191.

155 *Oslobođenje*, Nezdrava propaganda, 22. 2. 1996.

156 14 stvari koje treba da znate. Plakat iz kancelarije Visokog predstavnika. Arhiv Demokratske inicijative sarajevskih Srba.

157 *Ibid.*

158 *Ibid.*

159 *Glas srpski*, Počela evakuacija, 21. 2. 1996.

likrát zopakovala ústy Krajišnika, že „*nebude nikoho nutit ani k odchodu, ani k setrvání v Srbském Sarajevu*“, vyjádřila současně přesvědčení, že „*doufá, že za pomoci vlády, městských a okresních orgánů, Červeného kříže a dalších zrealizuje tento těžký projekt*“ (tj. pomoc vlády odcházejícím Srbům).¹⁶⁰ Odchod Srbů stěžovalo husté sněžení a nedostatek vozového parku, jenž by uspokojivě zajistil transport všech osob a jejich majetků. Kolony přeplněných nákladních vozů, osobních automobilů, povozů s koňmi, stavebních koleček, ale i promrzlých chodců nesoucích na zádech či v náručí svůj veškerý majetek, které směřovaly těžce schůdnou zasněženou cestou kolem Trebeviče k Pale, dotvářely depresivní obraz vykazující prvky tragédie biblických rozměrů. Operativní štáb formálně nabízel pomoc při organizaci převozu včetně „*hrobů členů rodiny*“.¹⁶¹ Vedle osob a majetků se tak organizovaně rovněž vykopávali a převáželi pohřbení z pravoslavných hřbitovů.¹⁶² Výjevy zoufalých vdov či matek, které se účastnily exhumace svých manželů a synů zabitých ve válce, tvořily doprovodnou kulisu kolektivního strádání odcházejících Srbů. Přestože vedení RS na pomoc mobilizovalo vojenská a soukromá vozidla VRS (což jim svolilo MS), nedokázalo zajistit transport všech zájemců najednou. Proto se posléze vyrojili četní váleční profitéři, kteří poskytovali odvoz ve výši i tisíce německých marek.¹⁶³ O zběsilém, v chaosu probíhajícím balení osobního majetku a následném odchodu mohutně referovaly novinářské štáby z celého světa, které se prakticky poprvé od vypuknutí války soustředily na teritoria, která v průběhu války kontrolovala VRS.¹⁶⁴

Převládající teze, která se objevila v bosňáckých a západních médiích, že bosenskosrbské elity prosazovaly od podpisu daytonské dohody variantu okamžitého odchodu Srbů ze Sarajeva, je v kontextu výše rozebíraných skutečností přesprávně generalizující a tudíž nepřesná. Z analýzy tisku, mediálních prohlášení srbských politiků a provedených rozhovorů vyplývá, že postoj tehdejšího vedení RS se vyvíjel, kolísal a měnil v reakci na stanoviska sarajevské vlády a v souvztáznosti k improvizujícímu MS a jeho nekonzistentní politice. Přestože Pale činilo rozhodnutí, která ve svém důsledku nakonec neodvratně přispěla k odchodu (především nařízení o převezení klíčových průmyslových závodů), lze současně minimálně první dva měsíce od podpisu mírové smlouvy, tj. od po-

160 *Glas srpski*, Sarajevo novi Teheran, 20. 2. 1996.

161 *Srpsko Oslobođenje*, Sarajevski Srbi, 22. 2. 1996.

162 Pohřební služby dokonce až ze Srbska nabízely provedení exhumace za 800 německých marek. *Oslobođenje* 25. 1. 1996.

163 *Oslobođenje*, Odledjene veze, 26. 2. 1996; *Glas srpski*, Grad u nestanju, 29. 2. 1996.

164 Tuto informaci zmiňovali všichni moji respondenti, z nichž mnozí novináři ze západních velkých médií viděli poprvé v životě. *Terénní deník, Iliđa, Grbavica, Pale, Istočno Sarajevo*, listopad, prosinec 2016, Bijeljina a Bratunac leden 2017.

loviny prosince 1995 do Římských jednání v půlce února 1996, pozorovat snahu srbských představitelů vést za prostředkování MS dialog s federální vládou a hledat kompromisní řešení. Jenže neústupné pozice sarajevské vlády, váhavost západních správců BaH a jejich chyby v mírotvorném procesu utvrdily vedení na Pale, že nemá žádné páky stávající vývoj jakkoliv zvrátit ve svůj prospěch. Nepříznivě se vyvíjející situaci současně z druhé strany značně poznamenala v mnoha ohledech nekonzistentní politika a vyhrocená rétorika bosenskosrbského politického vedení. Srbští představitelé se tak během února 1996 již zcela otevřeně přiklonili k myšlence podpory odchodu, což definitivně uspíšilo rozhodnutí doposud váhajících Srbů Sarajevo opustit.

* Tento text vznikl za podpory stipendia Visegradského fondu (2016/2017) a projektů PRIMUS/HUM/12 a Charles University Research Centre program No. 9. Autor srdečně děkuje za cennou konstruktivní kritiku, postřehy a další náměty k výzkumu uvedené v recenzím řízení.

„DER KONFLIKT BEGANN IN SARAJEVO UND ENDET HIER“
DER HISTORISCHE KONTEXT DER SOG. REINTEGRATION
DER HAUPTSTADT NACH DEM KRIEG IN BOSNIEN
UND HERZEGOWINA 1996

ONDŘEJ ŽÍLA

Die Arbeit beschäftigt sich mit umstrittenen und bis jetzt unerforschten Umständen, die der sog. Reintegration von Sarajevo nach dem Krieg in Bosnien und Herzegowina am Anfang 1996 und ihrer Hauptfolge vorangingen: kollektiver Auszug der Sarajevo-Serben. Aufgrund der benutzten Quellenbasis von bestehenden Periodika, Quellendokumenten und seit September 2016 durchgeführten Feldforschungen strebt die Studie eine bessere Eintragung, Erfassung und Analyse der unübersichtlichen Folge der Ereignisse am Ende 1995 und in den ersten Monaten 1996 an, also in dem Zeitraum vor eigenem Anfang der Reintegration selbst. Im Vordergrund steht vor allem der Versuch, interne und externe Faktoren (Ursachen), die die Abwanderung der Sarajevo-Serben initiiert, beeinflusst und geregelt haben, zu identifizieren, zu charakterisieren und zu analysieren. Dabei wird auch die entscheidende Frage berücksichtigt, wer für den Massenabwanderung der Serben von Sarajevo Verantwortung trägt. Der Beitrag beweist, dass die vorherrschende These in der westlichen Fachliteratur, dass die bosnisch-serbischen Eliten seit der Unterzeichnung des Abkommens von Dayton sofortige Abwanderung der Serben von Sarajevo durchsetzten, zu generalisierend, und daher ungenau ist. Aus der Analyse der Presse und der Feldforschung ergibt sich, dass die Stellungnahme der serbischen Führung sich entwi-

ckelte, schwankte und sich in der Reaktion auf den Standpunkt der Sarajevo-Regierung und in der Korrelation zu der improvisierenden internationalen Gemeinschaft und ihrer inkonsistenten Politik änderte.

PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.
Institut mezinárodních studií FSV
U Kříže 8 a 10, Praha 5, 158 00
zila1@seznam.cz